

Atkurtai Lietuvai – 100 metų

Zarasų „Ažuolo“ gimnazijai – 100 metų

D. Bukonto kelias į lietuvišką mokyklą Zarasuose

Dominykas Bukontas – tai lietuviybės puoselėjimo pionierius Zarasų krašte, šios veiklos „žmogus – orkestras“.

Dominyko tėvas bajoras Adomas Bukontas, kad išsaugotų kelių kartų valdytą nuosavybę, vedė valstietę Agniešką Petrošiūtę (jos vardu turtas ir buvo užrašytas, nes bajorai dėl carizmo represijų tuo metu savininkais būti negalėjo). „Bajoras veda valstietę ... ir tos simboliškos sutuoktuvės lyg persiduoda jų jaunajai kartai – sūnus Dominykas, iš tėvo bajoras, eina į valstiečių tarpą, su jais bendrauja ir su jų reikalais, jų rūpesčiais bei sielvartais neatskiriama suauga“, - taip 1939 m. rašė knygos, skirtos Bukonto atminimui įamžinti, autorius Juozas Žagrakalys.

Gyvendamas Ilūkstėje (dab. Alūksta, Latvija) D. Bukontas susipažįsta su bajoraite Vanda Jasienskyte – lietuviybės mylėtoja ir demokratinių pažiūrų mergina. Pažintis perauga į meilę ir vedybas, deja, tetrukusias septynis mėnesius. Vanda Bukontienė miršta nuo Bazedovo ligos. Žmonos mirtis skaudžiai palietė D. Bukontą. Daugiau jis nevedė, net norėjo mesti gydytojo profesiją, bet, draugų atkalbėtas, didžiąją dalį energijos paskyrė visuomeniniam gyvenimui. Reikėtų pridurti, kad XIXa. pab. – XXa. pr. lietuvių kilmės inteligentams buvo sunku susirasti žmonas – tikras gyvenimo drauges. Daug valstietiškos kilmės vyrų inteligentų vesdavo bajoraites (Antanas Smetona susituokė su Sofija Chodakauskaite, Juozas Tubelis vedė Sofijos seserį Jadvygą). Tuo metu išsilavinusių jaunų merginų valstiečių, potencialių nuotakų, beveik nebuvo.

1906 m. pabaigoje D. Bukontas paskiriamas Zarasų (tuomet Novoaleksandrovsko) miesto ligoninės vedėju. Mieste ir jo apylinkėse gyveno lietuviai, lenkai, žydai, rusai sentikiai, rusai stačiatikiai. Pasak minėto J. Žagrakalio, dauguma lietuvių gyveno kaimuose, nebuvo lietuviškos inteligentijos, organizacijų bei asmenybių, kurioms rūpėtų lietuviybė. To meto Zarasų viešosiose įstaigose dominavo rusų kalba, bažnyčioje tik kartą per mėnesį ir atleidų dienomis sakyti lietuviški pamokslai. Polonizacija buvo paveikusi Zarasų miestą ir apylinkes labiau nei rusifikacija. Lenkas ar lietuvių kilmės lenkas vertintas kaip aukštesnės prabos žmogus.

Ir štai Zarasuose atsiranda Bukontas – inteligentas, gydytojas, bajoriškos kilmės, bet mylintis lietuviybę. Be to, jis garsėjo savo rūpestingumu žmonėms, buvo energingas, darbštus, visiems prieinamas, greitai užkariaujantis žmonių simpatijas. Tai buvo charizmatiška asmenybė.

D. Bukonto namuose gyveno Ona Tutinaitė, kuri oficialiai buvo vadinama rankdarbių (mezgimo, nėrimo ir pan.) meistre, bet iš tikrųjų ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams organizuodavo lietuviškus vakarus, mokė lietuviškų dainų, eilėraščių, žaidimų. Buvo aišku, kad šios veiklos siela yra D. Bukontas. Jis dalyvaudavo programose, vaišindavo vaikus saldainiais. Minėtieji renginiai vyko slaptai, be valdžios leidimo.

Dėl 1905-1907 m. revoliucijos poveikio carizmas leido Lietuvoje kurtis švietimo draugijoms. Pirmąsias draugijas įkūrė klerikalinė inteligentija, nes ji sudarė 86% visos tuometinės lietuviškosios inteligentijos. 1906 m. birželio mėn. Kauno gubernatorius P.V. Veriovinas patvirtino „Saulės“ draugijos įstatus. Draugijos tikslas – švietimo platinimas

tarp Kauno gubernijos katalikų tikėjimo lietuvių. Leista steigti pradinės mokyklas, vakarinius ir sekmadieninius kursus suaugusiems, mokytojų seminarijas, knygynus, skaityklas ir kitas švietimo įstaigas. Taip caro valdžia tikėjosi įgyti katalikiškosios Lietuvos visuomenės palankumą.

D. Bukontas „Saulės“ draugijos vardu įsteigė lietuvišką biblioteką – skaityklą, nupirko knygų (430 tomų lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis), užprenumeravo lietuviškų laikraščių. Skaitykla buvo įkurta suremontuotuose parapijos namuose (Bukontas nupirko reikiamus baldus). Draugijos nariais užsirašė ir miestiečiai, ir lietuviai ūkininkai iš artimiausių kaimų. Pradžioje „Saulės“ draugijos skaityklą prižiūrėjo O. Tutinaitė, o nuo 1914 m. balandžio 28 d. šias pareigas perėmė Antanas Tumėnas (tuomet jo pareigos oficialiai vadinosi „Prisieklusysis Advokato Padėjėjas“). Draugijai priklausė labai mažai narių ir jų piniginiai įnašai buvo nedideli. Iš 1912 m. kovo 27 d. leidinyje „Vienybė“ paskelbtos publikacijos:

*„Ežerėnai (Zarasai Kauno g.[gubernija]). Jau ketvirti metai, kaip gyvuoja čia „Saulės“ draugijos skyrius. Sunkus jo veikimas tarp nutautusių lietuvių. Per trejus metus skyriun prisirinko vos 30 sąnarių... Teisybė, pranykus lietuvių kalba pamokslams bažnyčioj, kurie dar porą metų atgal buvo sakomi kas brostvinį nedėdienį, nėra kaip ir kunigams priminti apie „Saulės“ skyriaus susirinkimus. Visas skyriaus veikimas – tai knygynas. Per 1911 m. skaitymui paimta sąnarių 43 knygeles, pašalinių ypatų 267 knygeles, iš viso 310; tarp jų lietuvių kalba 213, lenkų – 94 ir rusų – 3 knygeles. Iš laikraščių knygynan ateidavo „Vienybė“ ir „Gazeta Swiąteczna“ ... (kalba netaisyta). Pasirašo **D. Bukontas**. (Šaltinis: Domininkas Bukontas (1873 – 1919) Leidinių ir straipsnių rinkinys. Zarasai. 2011)*

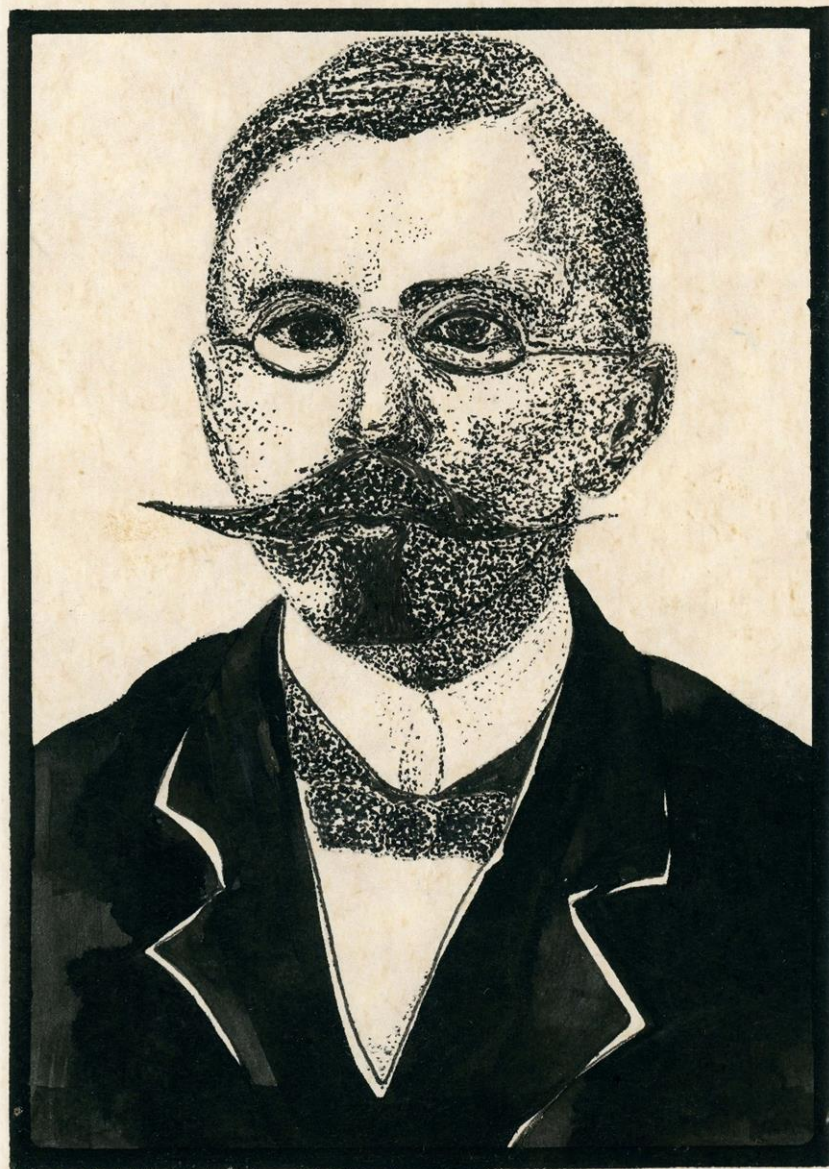
„Saulės“ draugija veikė ir kaizerinės okupacijos metais, kai 1918 m. D. Bukontas grįžo į Zarasus ir pradėjo organizuoti lietuvišką mokyklą. „Saulės“ draugijos Zarasų skyriaus pirmininku tuo metu buvo advokatas Antanas Tumėnas. Jis draugijos vardu padavė kaizerinės valdžios pareigūnui „amtstpošfeheriui“ prašymą, kad 1918 m. rugpjūčio 4d. leistų visų „Saulės“ draugijos skyrių susirinkimą. Susirinkimas įvyko rugpjūčio 4 d. 19 val. A.Tumėno bute Kreivoje g-vėje Nr. 36 (dabar Vilniaus g-vė). Susirinkime buvo išrinkta valdyba ir nuspręsta Zarasuose „Saulės“ draugijos vardu įsteigti progimnaziją. Draugijos valdybos pirmininku išrinktas D. Bukontas.

1918 m. rugpjūčio 26d. buvo pateiktas prašymas „Rokiškio pavietės Hauptmanui“. Jame parašyta: „... Zarasų Lietuvių Švietimo Draugijos „Saulės“ skyriaus valdyba šiuo turi garbę prašyti Rokiškio pavietės Hauptmaną parūpinti „Saulės“ Draugijos Zarasų skyriui leidimą įsteigti Zarasuose nuo lapkričio 1d. progimnaziją pagal „Saulės“ Draugijos programą.“ (Citatos iš: Žakragalys J. Dr. Domininkas Bukontas: monografija.- K., 1939.) Žmonės pasakojo, kad Bukontas prieš pat progimnazijos atidarymą vaikščiojo po kaimus ir ragino tėvus leisti vaikus į progimnaziją.

Dominykas Bukontas mirė 1919 m. sausio 19 d. pakirstas dėmėtosios šiltinės, nesulaukęs pirmosios progimnazijos laidos. Namas, kuriame gyveno, dirbo ir mirė mūsų krašto šviesuolis, yra išlikęs (dab. D. Bukonto g-vė, Nr. 10), tačiau kodėl ši istorinė, sakyčiau, tam tikra prasme ir sakralinė vieta nėra pagerbta net kukliausia paminkline lenta ar kitu atminimo ženklų? Kodėl šis pastatas praeivius pasitinka plevėsuojančiu languose polietilenu, netvarkinga aplinka? Gal jau pamiršome, kad tai yra objektas, įtrauktas į Zarasų r. savivaldybės kultūros paveldo registrą? Susidaro įspūdis, kad Bukontas virto urbanistine, atributine, mistine, mitologine būtybe, kuri teįdomi „senų žmonių padavimuose“, bet vargu ar svarbi miesto ir krašto garsinimui ir patriotizmo (meilės tėviškei ir tėvynei) ugdymui. Manau, kad ši istorinė Lietuvos asmenybė turi būti žinoma kiekvienam bent pradinę mokyklą baigusiam zarasiškiui. Jeigu Bukonto namas būtų tinkamai sutvarkytas ir prižiūrimas, jaunimas, miesto svečiai, gal net ir pirkdami kebabus, perskaitytų trumpą užrašą prie minėtojo objekto, jį apžiūrėtų ir labiau suvoktų, kodėl

Zarasuose yra paminklas D. Bukontui , jo vardu pavadinta gatvė ir kodėl šis straipsnis buvo parašytas.

Zarasų „Ąžuolo“ gimnazijos mokytojas Rimantas Bazaras

Dominykas Bukontas

**ilustracija 12 a kl. mokinės (1996-1997 m.m.) Irmos Kupšytės (Vavinskienės)
darbas (grafika, tušas)**